

KOMUNIKACINĖS SISTEMOS KONTEKSTAS: SAKMIŲ IR PATARLIŲ SAŲVEIKOS

LINA BŪGIENĖ

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas

Straipsnio objektas – skirtingų žanrų sakinės lietuvių tautosakos kūriniai, atspindintys liaudišką socialinės nelygybės priešasčių supratimą bei praturtėjimo galimybių vertinimą.

Darbo tikslas – remiantis užsienio folkloristų darbuose vartojama *komunikacinės sistemos konteksto* samprata patyrinėti, kaip ta pati tema interpretuojama skirtingų žanrų tautosakoje, kaip tie žanrai vienas kitą veikia ir papildo. Lyginant archyvinius patarlių bei pasakojamosios tautosakos užrašymus, mėginama nustatyti, kiek užfiksuoti tekstai, kaip visuma, išsaugo gyvajai folkloro tradicijai būdingą diskusinį pobūdį, ir iš jų tarpusavio nuorodų bei sąsajų susekti tam tikrą bendrą komunikacinę sistemą.

Tyrimo metodai – lyginamasis ir teksto analizės.

Tekstas ir kontekstas folkloristikoje

Vertindami folkloristikos mokslo raidą XX a. pabaigoje, daugelis autorių pabrėžia šiuo laikotarpiu įvykusias radikalias permainas, kuomet ankstesnis folkloro, kaip tradicinės liaudies kūrybos, supratimas iš esmės pasikeitė. Tam įtakos turėjo daugelis aplinkybių: technologijų pažanga, naujoji pasaulio tvarka, susiklosčiusi po Antrojo pasaulinio karo, nepaprastai išsiplėtusios bendravimo ir keliavimo galimybės bei kiti veiksniai, neatpažįstamai pakeitę tiek folkloro gyvavimą, tiek, savime suprantama, dar romantizmo laikais susiformavusią jo sampratą. Tyrinėtojai neišvengiamai turėjo į tai reaguoti. Antai dar septintajame dešimtmetyje pajutęs objektyviai vykstančius metodologinius ir teorinius pokyčius, Danas Ben-Amosas pateikė darbinį folkloro, kaip „meninės komunikacijos nedidelėmis grupėmis“, apibrėžimą¹. Toks *tradicijos, perteikimo, varijavimo ir sklaidos*, kaip pamatinių folkloristikos mokslo sąvokų, atsisakymas, pasak Rogerio D. Abrahamso, akivaizdžiai liudijo jau įvykusį paradigmą lūžį². Beje, šis autorius ir pats išvardijo keletą svarbių sąvokų, kurių vartoseną, jo nuomone, geriausiai atspindi įvykusius pokyčius: tai tradicija, žanras, įvykis (*event*), patirtis (*experience*), tekstas, tekstūra ir kontekstas. Pastarieji trys

terminai, pasak R. D. Abrahamso, į folkloristiką atkeliavo iš literatūrologijos, kur *tekstas* vartotas užrašymo (*written record*) prasme, *tekstūra* apėmė tekstą formuojančių stilistinių priemonių ir jų panaudojimo būdų visumą, o *kontekstas* reiškė visuomeninę arba istorinę teksto apsuptį³.

Teoriniuose folkloro tyrinėtojų darbuose šių trijų sąvokų derinys imtas vartoti taip pat dar septintajame dešimtmetyje⁴. Pirmiausia kontekstu susidomėjo tie folkloristai, kurie tiesiogiai rinko medžiagą vadinamųjų lauko tyrimų metu. Kaip tik jiems buvo aktualiausia, naudojantis moderniomis technikos priemonėmis, kuo išsamiau ir įvairiau atspindėti savo surinktų dalykų kontekstinę informaciją.

Keičiantis folkloro sampratai, kai vietoj tradicijos, teksto ir varijavimo vis labiau imta akcentuoti konkretų atlikimą (*performance*), situaciją, skirtingas folkloro aktualizacijas ir jo panaudojimo galimybes, *konteksto* terminas imtas vartoti labai plačiai. Atrodytų, juo gali būti nusakoma kone viskas – nuo istorinių sąlygų iki konkrečių „momentinių“ aplinkybių (kas yra atlikėjas ir kas – klausytojai, kokie yra socialiniai bei lokaliniai veiksniai ir pan.). Tik paprastai, kaip pažymi R. D. Abrahamsas, ši naujoji, į atlikimą orientuota XX a. pabaigos folkloristika yra linkusi nuvertinti istorinius veiksnius ir pervertinti konkrečias įtakas atlikimo metu⁵. Todėl, vis labiau įsigalint *konteksto* sampratai ir plečiantis šios sąvokos vartosenai, *teksto* egzistavimas apskritai darosi problemiškas. Mat žvelgiant iš tokios pakitusios perspektyvos nebeaišku: o kurgi tie tekstai būna? Kas yra jų tikroji buveinė: atlikėjo sąmonė, kolektyvinė bendruomenės atmintis ar tikrai kiekvieno konkretaus atlikimo užfiksavimas / užrašymas? Tekstų, kaip virtualių darinių, kaskart iš naujo realizuojamų kiekvieno konkretaus atlikimo metu, supratimas savo ruožtu veda į aklavietę, nes jau pati atlikimo sąvoka suponuoja tam tikrą ankstesniųjų atlikimų buvimą, kitaip – o kas gi tuomet atliekama?⁶ Regis, pastaruoju metu bandoma ieškoti tam tikro kompromiso arba aukso vidurio: antai Richardas Baumanas ir Charlesas Briggsas 1990 m. drauge išleistoje studijoje mėgina atgaivinti teksto sampratą ir pritaikyti ją naujam, sociolingvistiniam bei į atlikimą orientuotam diskursui⁷.

Šiaip ar taip, įvairių *konteksto* teorijų ir klasifikacijų XX a. pabaigos folkloro studijose išties apstu. Nežinia, ar todėl, kad ši sąvoka tikrai tokia vaisinga ir pravarti įvairiausiems tyrinėjimams, ar tiesiog todėl, kad ji gana plati (tad neapibrėžta?) ir gali reikšti kone viską, bet daugelio autorių ji itin mėgstama.

Folkloras kaip komunikacinė sistema

Iš įvairiausių konteksto skirstymų ir klasifikacijų šiuokart dėmesį patraukė gana specifinė konteksto rūšis, apibūdinanti atskirų folkloro žanrų tarpusavio sąveikas, – *komunikacinės sistemos kontekstas*. Šis terminas apie 1982 m. buvo sugalvotas R. Baumano – tai vienas iš šešių šio mokslininko išskirtų konteksto porūšių, vartotinas tyrinėjamo folkloro fragmento (žanro, vieneto) santykiams su kitomis folkloro rūšimis nusakyti⁸.

Jei tautosaką, kaip visumą, įsivaizduojame esant tam tikrą sistemą, kurioje nuolat keičiamasi informacija, diskutuojama, agituojama, apeliuojama į tam tikrą ankstesnį

žinojimą arba patirtį, tuomet akivaizdu, kad kiekvienas folkloro tekstas neišvengiamai kupinas nuorodų bei aliuzijų ne tik į įvairius išorinius (kultūrinius, socialinius ir pan.) veiksnius, bet ir į kitų folkloro žanrų pateikiamą informaciją. Liaudies pasakojimų kontekstus tyrinėjusi suomių mokslininkė Annikki Kaivola-Bregenhøj teigia, kad pasakojimuose esamos nuorodos į kitus folkloro žanrus yra kultūrinė informacija, kuri pašaliniam stebėtoju (taip pat, žinoma, ir folkloristui) niekuomet iki galo neatsiveria. Tos nuorodos gali būti anoniminės citatos, aliuzijos į bendruomenės istoriją arba į nesenus įvykius. Šiam reiškiniui apibūdinti pasitelkiamas *intertekstualumo* terminas. Pasak šios krypties tyrinėtojų, kiekvienas pasakojimas esąs savotiška citatų mozaika; kiekvienas tekstas „absorbuoja“ ir transformuoja kitus tekstus. Kol kas folkloristai intertekstualinėms sąveikoms skyrė ne itin daug dėmesio, nors tai – viena iš kultūrinio konteksto sudėtinių dalių⁹.

Visi, kas bent kiek susipažinę su tautosakos gyvavimu realioje (kaimo) bendruomenėje, sutiks su kitos suomių folkloristės, Outi Lehtipuro, pastebėjimu, kad bendruomenės nariams komunikuojant tarp savęs, mėgstamiausia folkloro rūšis – trumpi, dažniausiai humoristinio pobūdžio pasakojimai, kurių kulminacinis taškas neretai būna kokia nors frazė ar lakus posakis, kuris vėliau gali būti vartojamas savarankiškai, atskirai nuo viso teksto – kaip tam tikra užuomina, nuoroda ar citata, kuri žinantiesiems apie ką kalbama atstoja visą pasakojimą, ir jo jau nebereikia kartoti. Tyrinėtoja dar pažymi, kad iš visų folkloro „pavartojimo“ atvejų tokios situacijos, kai kas nors netrukdomai pasakoja visą istoriją (sąsmę ar kokį nutikimą) nuo pradžios iki galo, tesudaro labai nedidelę dalį, palyginti su visokiausiomis aliuzijomis, perfrazavimais, palyginimais ar tam tikrų žinomų personažų vardų paminėjimais¹⁰.

Imkime kad ir keletą lietuviškų pavyzdžių, už kurių aiškiai slypi ilgesni (nebūtinai verbalizuoti) bendruomenėje žinomi tekstai – pasakos, sąsmės, anekdotai ar šiaip istorijos:

Brazdėk kaip velnias po kaulinyčią.

Vaiposi kaip velnias prieš žaibus.

Ką boba gali, to nė velnias negali.

Ir džiūna kaip giltinė ant lukšto.

Tinginys ir kelią su koja rodo.

Neiškenčia kaip vilkas nekaukęs.

Nesutinka kaip šuo su kate.

Ko pristojai kaip nekrikštyta dūšia?

Velnio neštas ir pamestas.

Dažnai nevengiama ir tikrinių vardų, paprastai paminint kokį kaime ar apylinkėje žinomą veikėją ar įvykį:

Ko purtini kaip Gelumbauskis pačią?

Ko šūkauji kaip Maušelis per jomarką?

Sekėsi kaip Maušui grybauti – vieni kotai¹¹.

Paprastai svarbiausias tokio pašmaikštavimo tikslas, pasak minėtos suomių folkloristės, bene dvidešimt metų paskyrusios vienos apylinkės folkloro tyrimams, yra

toks: prisimenant kokius nors įdomius nutikimus ar žmones, sukurti smagią nuotaiką ir tiesiog pagyvinti bendravimą, padaryti jį įtaigesnį. O tradicines pasakas, sakmes, senovinius „pritikimus“ ar kitokius pasakojimus ilgai ir neskubriai porinant esą tegalima išgirsti tiktai tuomet, kai toks bendruomeninis žinojimas perteikiamas jo neišmanančiam „naujokui“: tai gali būti, sakykim, senelių bendravimas su anūkais, šeimininkų – su svečiais, senbuvių – su atvykėliais, kaimo gyventojų – su folkloro užrašinėtojais ir pan.¹²

Akivaizdu, kad tokia komunikacinės sistemos samprata nėra iš piršto laužta, ir vieni tautosakos žanrai gali sudaryti artimiausią kontekstą kitiems. Tai iliustruoti ypač paranku sąveikomis tarp stambesniųjų, naratyvinių žanrų ir mažųjų formų – patarlių, priežodžių, galbūt mįslių ir pan. Vargu ar berastume tobulesnę „citatą“ nei patarlė, kuri beveik visuomet apeliuoja į ką nors, kartais – netgi atvirai ir primygtinai tai pabrėždama. Aišku, kad tai – gyvos bendruomeninės komunikacijos sistemos dalis.

Tačiau turint po ranka daugiausia archyvinčius tekstus, natūraliai kyla klausimas: kiekgi toji žaisminga gyvybė, diskusinis pradai ir savitarpio sąsajų sistema atsekama iš pabirų įvairiais laikotarpiais ir skirtingų žmonių darytų užrašymų?

„Turtingam ir aitvaras neša...“

Pamėginkime pažaisti intertekstualumu ir pažiūrėti, kaip ta pati tema atskleidžiama, pavyzdžiui, sakmėse ir patarlėse. Imkime visais laikais žmonėms svarbų dalyką: socialinės nelygybės problemą ir liaudišką praturtėjimo galimybių vertinimą. Tradicinėje kaimo bendruomenėje klausimas, kodėl vienas turtingas, o kitas – vargšas, nuo seno buvo tarp pačių aktualiausių. Tautosakoje atsispindi gyva diskusija, matyt, vykusi tarp skirtingų pažiūrų bei socialinių sluoksnių atstovų. Sakmėse bei pasakose šiuo klausimu rastume ganėtinai ir fatalizmo (prigimtinės žmogaus laimės / dalios motyvas), ir didaktikos, ir tam tikrų „operacinių“ sprendimų: pavyzdžiui, istorijos apie lobių paieškas, užkeiktus pinigus, sandėrius su velniu ar kitomis antgamtinėmis būtybėmis ir t. t. Tačiau bene išsamiausiai šis netikėto praturtėjimo klausimas diskutuojamas sakmėse apie aitvarus / kaukus – mitines būtybes, kurių pagrindinis darbas ir esąs gausinti savo šeimininko turtus.

Požiūris į praturtėjimą aitvaro dėka tradicinėje kaimo bendruomenėje toli gražu nebuvo vienareikšmis. Jo vertinimas irgi dažniausiai priklausė nuo to, kas ir apie ką, iš kieno pozicijų pasakodavo. Dažniausiai aitvaras kelia pasibaisėjimą arba pasibjaurėjimą: tai pavojinga, grėsminga, neprognozuojama ir įžeidi mitinė būtybė, kildinama iš svetimos aplinkos arba antgamtinės erdvės (aitvarą perka Rygoje ar kitame tolimame mieste, netikėtai randa ant kelio arba perina iš gaidžio, kuilio ar net eržilo kiaušinio ir pan.). Ne veltui aitvaras netruko susitapatinti su velniu: jis vadinamas piktąja dvasia; kad jį gautų, žmogus turįs parduoti velniui sielą, pasirašyti krauju, atsižadėti Dievo bei šventųjų ir pan. Be to, ir pats aitvaras įsivaizduojamas kaip gana godus, įnoringas, taip pat labai greitas ir vikrus. Visa tai atsispindi ne tik sakmėse, bet ir patarlėse:

Laksto kaip aitvaras.
Greitas kaip aitvaras.
Eina kaip aitvaras medžių viršūnėmis.
Aitvaru pakilo, vabalu nutūpė.
Aitvaro neštas ir pamestas.
Neša pinigus kaip aitvaras ir pan.

LPP I 78, 79, 81, 82

Bet įdomiausi dalykai prasideda ėmus aiškintis, kam ir iš ko aitvarai tuos turtus neša. Apie turtingesnę žmogų tuoj spėliodavo: gal jis aitvarą turi? Gal jam aitvaras turtus neša? Neretai šiuo vaizdiniu mėginta pateisinti savą tinginystę: žinoma nemažai didaktinių istorijų, kaip darbštus ir turtingas ūkininkas, įtariamą aitvaro turėjimu, parodo savo darbo įnagius ir sako, kad tai ir esą jo aitvarai (LTR 4550/6/) arba priverčia aitvaro išsigeidusį tinginį brolių keltis taip pat anksti ir taip pat daug dirbti kaip ir jis, – tuomet turėsiąs aitvarą (LTR 4060/14/). Čia vėlgi netyli ir patarlės:

Aitvaras visiems darbštiesiems turtus neša.
Aitvars neatneš, kad sava neturėsi.
Turtingam ir aitvaras neša.
Kam sekasi, tam ir aitvaras neša.

LPP I 77, 80, 86

Toliau šitoks aitvaro „šališkumas“, ypač jį sutapatinus su velniu, patarlėse ryškėja dar labiau:

Aitvaras bagotam aruodus pripila, o biednam išpusto LTR 6368(105).
Turtingam ir velnias neša į aruodą, o biednam ir skylės kaule LTR 3704(2184).
Bagočiu velnias an košę prišika, o biednam ir kruopas išgraibo LKŽ XIV, p. 774.
Bagotam vel[nia]s į košę šika, o biednam ir išikęs iškabina LKŽ XIV, p. 770.

Patarlė apie turtuolio košę, į kurią visokio gero aitvaras / velnias pridrebina, regis, itin populiarė: visokių jos variantų bei variacijų užfiksuota per pusantro šimto¹³. Kad geriau suprastume jos kilmę, matyt, verta pasitelkti sakmes, o konkrečiai – vieną išskirtinai tik Žemaitijoje bei Suvalkijoje žinomą siužetą apie tai, kaip aitvaras patirštinaš savo šeiminkės verdamą košę. Pavyzdžiui:

<...> *kaime viens buvo turtingesnis žmogus, kuriam sekė gyventi. Ir jis turėjo prisijaukinęs aitvarą. Ir žmonės sakydavo, ir žinoja, mana tėvelis sakie:*

„Kada nuveidavuo pas tą žmogų, jis būdavo turtingas visa kuom, visa kuom. Ir ka užsikaisdavo šeiminkė virti, ypatingai košė, tai vuot atsidarydavo garinė, ta, kur yra par koknė, garinė ta atsidarydava. Ir vuot užsikaisdava vandenė ir čia sau maiša su samčiu:

– Tiniūk, tiniūk, kuošelė, tiniūk, tiniūk, kuošelė, tiniūk, tiniūk...

Ir sutirštiedava, išvirdava kuošė, o miltai pro garinė birdavo į varinį tiesiai.“

LTR 4858(43)

Gaspadėnė užsėkor koknė, užsėkait kuošė, maiša ėr kalb:

– Tėršto, tėršto, kuošatė! Tėršto, tėršto, kuošatė!

*Vuo tas velns ont garines užsėsiedės ėr vem tos mėltos. Nu ėr ėšverd ton kuošė.
Ėr ta kuošė šeimyną pašer.*

LTR 3643(150)

Deja, tokia „idiliška“ situacija sakmėse nėra populiari: aptikta vos šešetas variantų. Keliskart daugiau užrašymų, kuriuose atsispindi tradicinis suvokimas, iš kurgi aitvaras tas gėrybes imas (nešas iš kito žmogaus, dažnai net iš kaimyno ar giminaičio) ir kaip tokiam grobstymui užkirsti kelią (tereikia peržegnoti savo turta, ir aitvaras nebegalįs jo išnešti):

Kitąsyk, sako, įėjusi ubagė į trobą, poterius kalbanti, o gaspadinė pusrytį taisius virti.

– Ką virsi?

– Košės reikia greitai pravirti.

– Kokios?

– Miltinės.

Sako, įsinešė truputį miltų, – košė skysta. Maišo ir šneka:

– Tirštėk, tirštėk, košele!

Tas ir atsiliepė ar garinėje, ar kamine:

– Devynias parapijas perėjau – miltai užantspauduoti!

Ir paliko ta košė kaip putra.

LTt 5 527

Kad aitvaras turto nenešiotų, reikia ant to turto užbrėžti kryžių. Vieną kartą gyveno dvi seserys: viena buvo turtinga, o antra buvo neturtinga. Neturtingoji buvo prisiviliojusi aitvarą, kuris jai nuo sesers atnešdavo miltų. Ta, pastebėjusi miltus nykstant, išbrėžė ant miltų kubile kryžių. Neturtingoji verda vakare košę. Įdėjo vieną saują miltų ir kalba maišydama:

– Tirštėk, tirštėk, košate!

– Šikėk, šikėk, košate! Kad jau miltai užšaudyti, – atsiliepęs kamine aitvaras.

BLMS 85

Kaip minėta, sakmių, kuriuose aitvaras negali atnešti svetimo turto, nes šis kryžiaus ženkle „užantspauduotas“, yra užfiksuota daugiau nei keturiasdešimt, bet vėgi – tik tai Žemaitijoje ir vakarų Lietuvoje. Kai kuriuose variantuose kaukas net priekaištuoja savo šeimininkei, kam ji pamokiusi seserį peržegnoti atsargas – mat jis iš jos viską nešęs... (LTR 3576/38/, 3577/7/). Taigi šių sakmių moralas būtų toks: mokėk apsaugoti savo gerą, ir pats būsi turtingas, o jei ne – nuskursi.

Panašūs vaizdiniai atsispindi ir patarlėse, kaip antai:

Bagotam ir velnias patirština košę LKŽ XVI, p. 424; užrašyta Rokiškio r., Salose.

Bagotam ir velnias sviestą košėn drebia LKŽ XVIII, p. 650; užrašyta Rokiškyje.

Turtinys kur nusisuk, ten wisako gaun, tokiam ir welnis wiska in koszie kraun LMD I 677(344); užrašyta M. Davainio-Silvestraičio 1877 m. Valkininkuose.

Pažymėtina, kad šio tipo patarlės išplitusios kur kas plačiau nei minėtosios sakmės: patarlių užrašyta, galima sakyti, visoje Lietuvoje. Ir akcentai jose kiek kiti – dažniausiai linkstama pabrėžti tam tikrą žmonėms į akis krintančią neteisybę, kai tam, kuris ir taip visko turi, dar pridedama, o iš neturinčiojo atimama. Tai išryškinama ir pateikėjų komentaruose:

Kai yra koks nors jau baguotas žmogus, visako jis tur, pilna, ir dar, žiūrėk, jis rand pinigų arba kas nors mirdamas paliekt daug turto jam, arba imdamas loterijos bilietą išloš, tai ir sako kiti, sako: baguotam ir velns į košė šik LTR 1157(47); Šiauliai, 1937.

Tikrai, gyvenime dažnai yra taip, kad vienam, turtingam, lyg aitvaras nešte neša dar daugiau turtų, o beturčiui – nesiseka. O, žiūrėk, turtingam ir apgauti sekasi, gi vargšas pamėgins vogti – sugauna. Taip ir atsiranda pasakymas: b a g o t a m t a i i r v e l n i a s š i k a LTR 1085(527); Ramygalą, Panevėžio aps., 1937.

Galėtume sakyti, kad čia jau pereinama į kitos patarlės semantinį lauką: *Kodėl biednas? – Kad durnas. – Kodėl durnas? – Kad biednas* LPP I 1414 ir pan.

Vargu ar verta čia ieškoti kokio nors ypatingo fatalizmo; veikia galėtume daryti išvadą, kad turtingumas tradiciškai žmonių buvo siejamas su išmintimi, gudrumu, sumanumu, mokėjimu gauti reikiamos informacijos ir ja tinkamai pasinaudoti. Tai atsispindi ir sakmėse, ir patarlėse, tiksliai kiek kitaip. Toks perspektyvos kitimas, pereinant nuo vieno žanro prie kito, taip pat yra natūralus dalykas. Dar Lauris Honko 1979 m. yra pastebėjęs, kad tarp skirtingų folkloro žanrų yra savotiškas „komunikacinis darbo pasidalijimas“; jis rašė, kad „skirtingi žanrai pristato skirtingus tos pačios temos rakursus bei aspektus“, tad varijavimas galimas ne tiksliai tems perteikimo, bet ir jos įprasminimo lygmenyje¹⁴.

Išvados

Apskritai atrodo, kad tautosaka gyva nuolatine diskusija – nenutrūkstama komunikacija, keitimasis nuomonėmis ir idėjomis yra jos gyvybė ir egzistavimo pagrindas. Todėl ne tiksliai klausantis besižodžiuojančių kaimo žmonių, bet ir sklaidant archyvinius rinkinius kartais atrodo, lyg girdėtum daugybę balsų, svarstančių vieną ar kitą problemą. Taigi peršasi išvada, jog vargu ar tikslinga pavienius folkloro fragmentus analizuoti atskirai nuo visumos; priešingai, – tyrinėtojas kiekvieną iš jų privalo nagrinėti platesniame bendro žinojimo bei elgsenos lauke, tai yra atsižvelgti į jų vietą komunikacinėje sistemoje.

¹ Dan Ben-Amos. Toward a Definition of Folklore in Context. – Journal of American Folklore, 1971, No 84, p. 13.

² Roger D. Abrahams. The past in the presence: An overview of folkloristics in the late 20th century. – Folklore Processed: in Honour of Lauri Honko on his 60th Birthday 6th March 1992. Ed. by Reimund Kvideland et al. – Studia Fennica Folkloristica I. Helsinki, 1992, p. 43.

³ Ten pat, p. 39.

⁴ Teoriškai šių terminų vartoseną įteisino bei pagrindė Alanas Dundesas (žr.: *Alan Dundes. Text, Texture and Context in Folkloristics*. – *Southern Folklore Quarterly*, 1964, No 28, p. 251–265).

⁵ *R. D. Abrahams*. Min. veik., p. 45.

⁶ Ten pat, p. 46.

⁷ *Richard Bauman & Charles L. Briggs*. Poetics and Performance as Critical Perspectives on Language and Social Life. – *Annual Review of Anthropology*, 1990, p. 59–88.

⁸ Folkloro kontekstą R. Baumanas skyrė į dvi pagrindines rūšis – kultūrinį ir socialinį, o toliau – dar į šešis porūšius: 1) reikšmės, arba semantinį, kontekstą (ką tai reiškia?), 2) institucinį kontekstą (kokią vietą tai užima kultūroje?), 3) komunikacinės sistemos kontekstą (koks tos medžiagos santykis su kitomis tautosakos rūšimis?), 4) socialinį pagrindą (kokios visuomenės dalies savastis tai yra?), 5) individualų kontekstą (kokią vietą tai užima žmogaus gyvenime?), 6) situacinį kontekstą (kaip tai praverčia socialinėse situacijose?). Pažymėtina, kad tikrovėje visos šios konteksto atmainos yra glaudžiai susijusios ir susipynusios, tad išskiriamos beveik vien mokslinės analizės tikslais (žr.: *Richard Bauman. The Field Study of Folklore Context*. – *Handbook of American Folklore*. Ed. by Richard M. Dorson. Bloomington, 1982, p. 362–367; plg.: *Dan Ben-Amos*. „Konteksto“ kontekstas. – *Tautosakos darbai*, [t.] XVI(XXIII). V., 2002, p. 239).

⁹ *Annikki Kaivola-Bregenhøj*. The contexts of narrating. – *Folklore Processed: in Honour of Lauri Honko on his 60th Birthday 6th March 1992*. Ed. by Reimund Kvideland et al. – *Studia Fennica Folkloristica I*. Helsinki, 1992, p. 163.

¹⁰ *Outi Lehtipuro*. Hyömäki on my mind – about the uniqueness of a tradition community. – *Folklore Processed: in Honour of Lauri Honko on his 60th Birthday 6th March 1992*, p. 167–177.

¹¹ Visi šie pavyzdžiai paimti iš to paties žemaitiško rinkinio – LTR 4084, sudaryto Reginos Šliogerytės 1970 m., kuriame pateikiama daugiausia iš jos mamos, Rozalijos Šliogerienės, gyv. Šilalės r., Gulbių k., užrašyta tautosaka.

¹² *O. Lehtipuro*. Min. veik., p. 173.

¹³ Plg. dar: *Bagotam ir velnias in košę spirgais šika* LTR 1562(82); *Bagotam ir velnias į putrą drebia* LTR 3043(108); *Bagotam ir velnias košės puodan taūkais šika* LTR 2185(76/44); *Turtingam ir aičvaras šika į košę, o biednam tai į barščius meža* LTR 3978(199²) ir t. t.

¹⁴ Žr.: *A. Kaivola-Bregenhøj*. Min. veik., p. 165.